

Stenager Mølle 2014

Ny bog ...

om bækmøller

En bogudgivelse

Anna Marie Lebech-Sørensen:

"Stenager Mølle

– og andre bækmøller ved Skibet i Vejle Ådal".

Stenager Mølle ved Skibet vest for Vejle er unik på mange måder. Vandmøllen er utrolig smukt beliggende i et dalstrøg på den smukke Vejle Ådals nordlige skråning. Det nyere møllehjul og inventaret vidner om en spændende kulturhistorie. Og mennesker i og omkring vandmøllen er interesserede i at bevare og videreføre værdierne

De nuværende ejere og Stenager Møllens Vennekreds har hele tiden gang i nye projekter for at sikre det historiske minde fra den periode, hvor mølleprivilegiet blev ophævet, og hvor så mange danskere etablerede møller.

En vandmølle med kulturinteresserede ejere, en vennekreds med ambitioner og en forfatter med uhyre stor indsigt og viden om møller og møllehistorien i Danmark – en treklang, som udmønter sig en flot bog for de mange interesserede i mølledrift og i lokalhistorien.

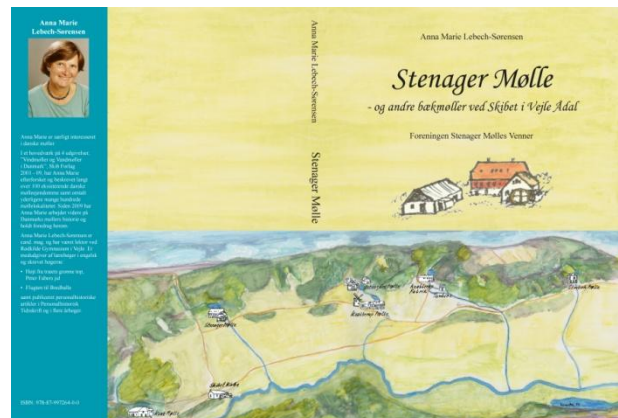
Bogen er netop blevet præsenteret på Stenager Møllens Venners årlige generalforsamling.

Stenager Mølle er den eneste af de seks beskrevne møller, hvoraf de fem så dagens lys for mere end halvandet hundrede år siden, der har delvist autentisk inventar og i nogen grad udnytter vandets kraft.

Møllen søges tilbageført og drevet som et lille smukt kulturhistorisk besøgssted. De øvrige bækmøller i ådalen er alle borte, selvom dele af bygningerne stadig findes.

Det er indledningen til en god og fint facetteret kulturhistorie, som forfatteren Anna Marie Lebech-Sørensen præsenterer i den nye bog *"Stenager Mølle – og andre bækmøller ved Skibet i Vejle Ådal"*.

1

I bogens indledning redegøres for de tre vigtige faktorer, som er helt bærende for bogen – en indsigtfuld forfatter, en gruppe økonomiske bidragydere og et uhyre stort forarbejde, som ejerne af møllen Marta og Jørg Rasmussen har leveret.

Stenager Mølle 2014

Ny bog ...

om bækmøller

Bogen gennemgår de gamle bækmøllers historie i fine detaljer med uddybende slægtshistorier. Mølleriet var en solid og god beskæftigelse og holdt folk i arbejde gennem flere generationer. Det betyder naturligvis, at der i møllehistorierne er meget godt stof til historiefortællinger. Vi kan vælge at følge 'teknikken' - det mekaniske ved møllevirksomhed med vandkraft -, som afløses af musklerne i benzin og diesel og alle de ændringer omlægningen til nye energikilder medførte. Eller vi kan gribe en møllerfamilie og med forfatteren gå frem eller ganske langt tilbage i tid, så slægtshistorien bliver vedkommende. Det har været et meget stort og omfattende arbejde at få redt trådene ud. Det er næsten uoverkommeligt at følge linjerne, man mangler måske slægtstavler, eller anden grafisk hjælp for at holde rede i aner og afkom. Når slægtshistorierne leverer særligt bemærkelsesværdige eller underfundige elementer eller voldsomme begivenheder hæfter vi os mere ved de mange møllefigurer.

Forfatteren Anna Marie Lebech-Sørensen har altså gjort det igen. Hun er kendt for sin fantastiske viden på mølleområdet. Hendes fire udgivelser 'Vindmøller og Vandmøller i Danmark' er kendt af mange for de præcise detaljer og det flotte kildearbejde.

Hun fylder siderne i den nye bog "*Stenager Mølle – og andre bækmøller ved Skibet i Vejle Ådal*" med solide, relevante og spændende historier om dette fænomen netop her midt i ådalen på nordsiden, hvor virkningerne efter istidens erosion skabte skrænterne, der stadig afvandes gennem små og større bække.

Disse bække sender stadig vandet videre ud i Vejle Å. De har undervejs kunnet levere vandkraften videre til mennesker, der har været fremsynede, har ladet sig smitte af amerikanske tendenser og har forstået at udnytte vandkraften ved at opdæmme vandet og lede vandmasserne forbi vandhjul eller turbine, der kunne trække kværn, spindemaskine eller sav.

Forfatterens specifikke interesse for emnet fornægter sig selvfølgelig ikke. Vi får finurlige slægtshistorier oprullet både i fortid og nutid, slægtslinjerne fletter sig underfundigt ind i hinanden, afkom af en møllefamilie vender tilbage og fortsætter driften af møller, som man havde dømt til konkurs eller sammenbrud. Møllerfamilierne følges uanset, hvor de ender deres dage, og hvilket erhverv de efter mislykkede mølleeventyr kaster sig over.

Det er langt mere end bare møllehistorie, når vi følger etableringen ved opkøb, indkøb, forsikring, mageskifter, og anvendelsen af møllerne til eksempelvis fremstilling af stoffer, møbler eller som bagerier.

Det er, som om hele Danmark samles i ådalen, når driftige mænd og deres lige så driftige koner flytter efter mulighederne fra Sjælland, Vendsyssel, Sønderjylland og Tyskland for at være med i mølleeventyret langs ådalens skrænter. Og det er, som om de igen i de magre tider spredes også ud i verden, når møllerfamilierne emigrerer og forsøger sig i både Nord- og Sydamerika.

Stenager Mølle 2014

Ny bog ...

om bæk mølle

Der er plads i bogen til, at læserne kan fordybe sig som f.eks. i afsnittet om lægsmænd, der finder deres rette plads i religionen og etablerer metodistmenigheder både i nærområdet og andre steder i Danmark.

Man bliver taget ved hånden i historierne. Anna Marie Lebech-Sørensen kan sit håndværk med at analysere kilderne og fortælle læseren om arvede fysiske værdier, om forsikringssummer og -papirer, som præcist anfører, hvad mølleprojekterne omfatter. 'Det gamle overfaldshjul har en diameter på 5 alen og en bredde på 1¼ alen', 'møllehjulet vejer 700 kg og akslen 200 kg', 'hjulet er fremstillet af træ', 'med hartkorn 0-1-3-2½', og så må man læse lidt dybere for at sætte det i perspektiv.

Den slags præcise angivelser, får vi af og til oversat til gængse mål fra rigsdaler til kroner og fra fod og tommer til centimeter. Helt ud i detektivarbejdets krinkelkroge føres vi, når møllernes navne pludselig forsvinder ud af historien for senere at dukke op med fejlstavet efternavn, nye fornavne eller pudsige forkortelser og kaldenavne. Så følges linjen videre efter go' analyse af sammenhænge mellem stednavne, arkivalier og analytisk logik. Dejligt.

Bogen rummer i små afsnit hyggelige erindringer leveret af efterkommere til de oprindelige ejere af en mølle, så vi får førstehåndsindtryk af historien og får lov til at følge bygningerne flere slægtled efter møllens undergang. For det er ikke succeshistorier, når udviklingen i samfundet løber forbi, og når naturen tager kraften tilbage og vandløb tørrer ud. Det var hårdt arbejde at drive en mølle.

Mølleejernes sidste krampetrækninger er pinefuldt stof, nænsomt fortalt med en positiv vinkel på skæbnerne og de initiativrige mennesker som kæmper for overlevelse både for egen vinding og for de ansatte i den lille virksomhed, de møjsommeligt havde fået opbygget. De prøver sig frem, tilfører nye maskiner, renoverer, lægger produktionen om til produkter, der kan afsættes på et vigende marked igennem en vanskelig tid. Iværksætterti fandtes bestemt også for mere end 100 år siden.

Det er en god bog for rigtig mange, som interesserer sig lidt for udviklingen af lokalområdet, for flere med interesse for slægtens historier og for specialisterne på mølleområdet, der vil nyde detaljeringsgraden og de meget præcise beskrivelser – og hvis du leder efter udokumenterede påstande, så må vi nok skuffe dig. De bliver mere end svære at finde.

Bogen er udgivet af Foreningen Stenager Møllens Venner, en trofast forening forankret i det lokale, enkeltpersoner og virksomheder, der aktivt støtter op om møllen, aktiviteterne og Stenager Møllens nye projekter.

Bogen er udgivet med velvillig og nødvendig økonomisk hjælp fra kulturpuljer, kulturlegat og fonde:

Møllerens Fond, Kulturpuljen Vejle Kommune, Munch Christensen Kulturlegat, Veluxfonden, Jelling Sparekasses Fond, Den Hindborgske Fond og VAF Fonden,

og forfatter, ejere og bestyrelse retter naturligt nok en stor tak til dem for støtten.

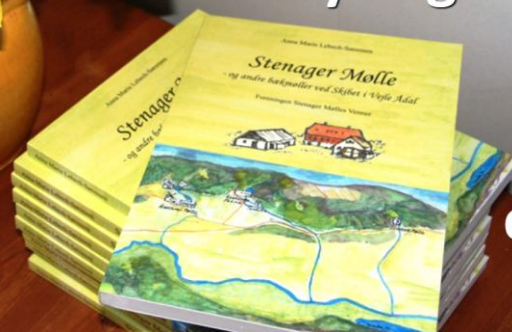

Stenager Mølle 2014

Ny bog ...

om bækmøller

Bogudgivelsen er en idé, som møllens nuværende ejere Marta og Jørg Rasmussen har samlet materiale til igennem mange år.

Ved overtagelsen af møllen i 1994 som det næste logiske slægtsled satte de nye ejere sig som mål: *"Igen at få et møllehjul i drift på Stenager Mølle"*. Senere i et tæt samarbejde med venskabsforeningen at samle de stof til hjælp for forfatteren, og med dette store projekt føjede de endnu en solid brik til opfyldelsen af drømmene om at vise møllens nærmiljø frem og få vandmøllen til at fungere med drift af et lille elværk, en bloksav og en kværn i den skikkelse, møllen havde i 1936.

Bogen er et af flere projekter omkring møllen, som enten er i støbeskeen eller så tæt på realisering, at det er værd at holde øje med dem på Stenager Møllens hjemmeside.

Det er naturligvis årsagen til, at Stenager Mølle har en meget fremtrædende plads i bogen – projektet ejes af en aktiv vennekreds og støtteforening, men de øvrige vandmøller nævnt her fra øst mod vest: Stribæk Mølle, Knabberup Fabrik, Knabberup Mølle, Østengaards Mølle og Kvak Mølle har bestemt også adskillige tildelte sider i bogen.

Der er plads til forskellighederne ved historierne om mølledriften i ådalen fra den ældste af vandmøllerne, Kvak Mølle, en herregårdsmølle under Haraldskær Gods med en meget anden historie end de øvrige bækmøller til f.eks. Stenager Mølle, der blev anlagt af en fremsynet Søren Hansen fra gården

Stenagerhus i 1868, som så mulighederne lige øst for gården i et område med mergel- og kalkgravning.

Det er hyggeligt at finde de små fine detaljer i historierne som f. eks. om den undselige rude på loftet i en møllebygning, som med inventar specificeres, takseres og forsikres efter arkivernes detaljerede protokollater i 1868. Men det er ruden, der her bærer historien. Den kan nemlig ses på møllen i dag og bærer en indridsning, som dokumenterer årstallet. Man føler sig godt behandlet i bogen, mange små korrektioner af kilderne føjes til i en parentes – 'forhenværende skovfoged - ikke korrekt' strammer fint op på data.

Både slægterne, bygningerne og inventarlisten giver læseren et godt indblik i, hvad der krævedes af udstyr for at drive mølleri – en vandkarm, drivakslar, kværne til rugen, boghveden, og gryn, en sigte ... 'men møllehjulet mangler i oversigten' kommenterer forfatteren.

Udviklingen af mølledrift hænger uløseligt sammen med ophævelsen af mølleprivilegiet i 1862.

Det er spændende historier om opfindsomme og driftige mølleejere, der spreder sig over flere erhverv for at sikre arbejde til folkene og indtægter til gården. Det er godt stof. At etablere en vandmølle er et kompliceret projekt uden sammenligning med etablering af de mange vindmøller som i samme periode blev rejst på bakketoppe i rundt i landet. Vandmøllen kræver de specielle landskabsmæssige forhold, som ikke altid var til stede i

Stenager Mølle 2014

Ny bog ...

om bækmøller

den bedste form. Der skulle flyttes vandløb, graves ud og dæmmes op og sikres kontinuerlig adgang fra kilde til vandhjul. Og så var indtægterne ikke sikret i længere perioder, end der var afsætning for de varer, møllen kunne producere. Derfor finder vi også historier om vandmøller, som må satse på kværnen og levere det gode brødmel, på blok- eller båndsaften og værkstedet, så man kunne producere sovekammermøbler eller på uldspinderi og klædefabrik, indtil hver af disse funktioner blev overflødiggjort af større fabrikker og produktionsanlæg.

Anekdoter er der mange af, og den prægtige historie om 'Ormen' – den russiske stør, der i september 1911 forvildede sig op i Vejle Å til Skibet og blev lige så berømt som hvalen i Vejle Fjord hundrede år senere er, selvom vi måske kender den, stadigvæk en prægtig historie.

Bogen udgives på eget forlag, kan købes ved henvendelse på Stenager Mølle og koster i udsalg 75 kr.

BOGEN

"Stenager Mølle – og andre bækmøller ved Skibet i Vejle Ådal"

Forfatter

Anna Marie Lebech-Sørensen

Udgivet 2014

på Foreningen Stenager Møllens Venners forlag

ISBN: 978-87-997264-0-0

Bogen købes hos forlaget

Om forfatteren

Anna Marie Lebech-Sørensen er cand. mag. i engelsk og dansk, bor i Bredballe ved Vejle og har undervist både på seminarium og gymnasium. I de seneste år har hun studeret de danske vand- og vindmøllers historie med stor vægt på flere interessante møllerslægter og det liv, der er levet i møllerne. Det har resulteret i flere bøger om Vindmøller og Vandmøller i Danmark. Serien omfatter 4 bind, der udkom i årene 2001-2009, hvori 134 bevarede møller/møllebygninger er beskrevet i selvstændige afsnit, mens op til 2000 er omtalt.

De moderne vindmøller, vandkraftværker herunder tidevandsmøller og bølgekraft er behandlet i længere afsnit – og hun arbejder videre med møllehistorien, som hun har skildret i TV- og radioudsendelser.

Anna Marie Lebech-Sørensen er kendt i Stenager Møllens vennekreds fra både foredrag ved generalforsamling og fra arrangementer på vandmøllen i forbindelse med de årlige åbne mølledage.

Bogen *"Stenager Mølle – og andre bækmøller ved Skibet i Vejle Ådal"*, udgivet på Foreningen Stenager Møllens Venners eget forlag, er den seneste bog fra forfatterens hånd.